

Arkeologisk utredning etapp 1
Fastighet Östansjö 1:56, Östansjö 1:48
Viby socken
Hallsbergs kommun
Örebro län

Författare Malin Karlén

Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Örebro län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-6965-2023
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2024-04-10
Uppdragsnr i KMR:	202401269
Företagare:	Samhällsbyggnadskontoret i Kumla Hallsberg Kommuner
Fastighet:	Östansjö 1:56, Östansjö 1:48
Berörda lämningar, KMR:	
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning etapp 1
Utförandetid, fältarbete:	16–17 juli 2024
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH 2000
Projektledare:	Malin Karlén
Rapportansvarig:	Malin Karlén
Fältpersonal:	Malin Karlén, Sofia Lindell
Planer och layout:	Sverker Holmqvist
Fynd:	Inga fynd påträffades

ARKEOLOGIKONSULT
Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Drönarbild: Spridningstillstånd Lantmäteriet, ärendenummer LM2024/053298
Omslagsbild: Drönarbild över Bäcksjön. Foto från SÖ

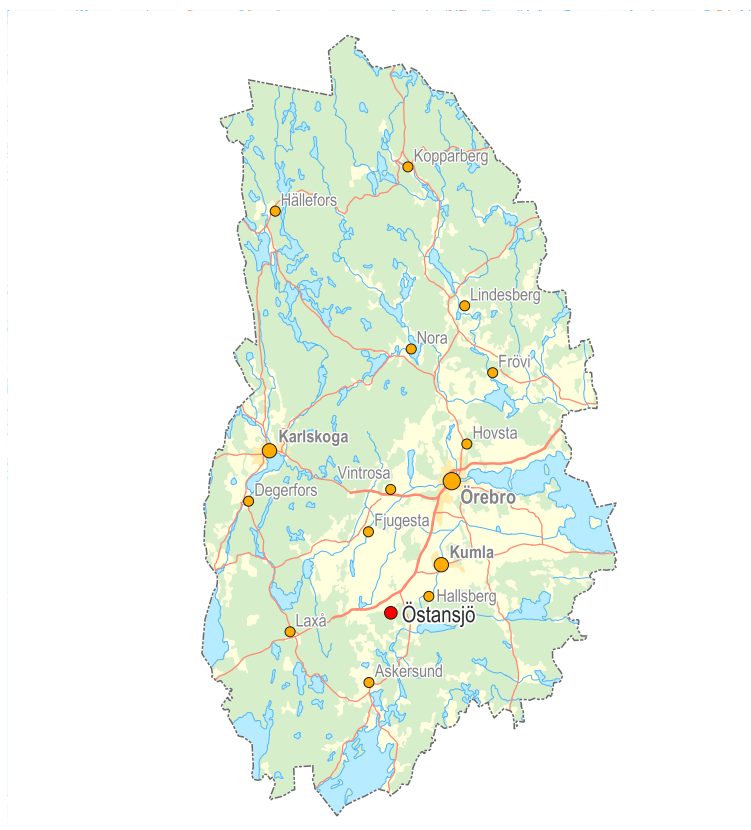
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

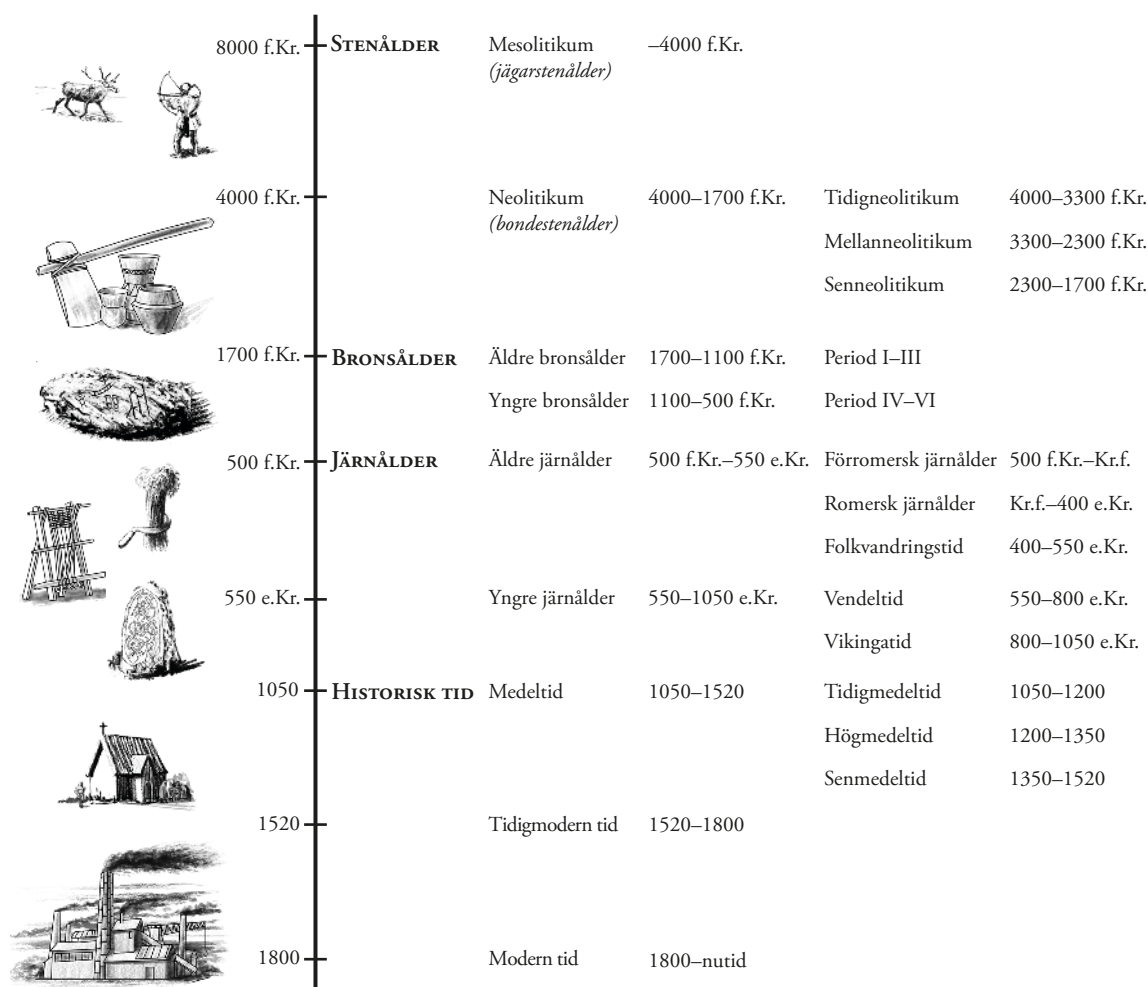
ARKEOLOGISK UTREDNING I ÖSTANSJÖ

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3736

Arkeologisk utredning etapp 1
Fastighet Östansjö 1:56, Östansjö 1:48
Viby socken
Hallsbergs kommun
Örebro län

Författare Malin Karlén

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

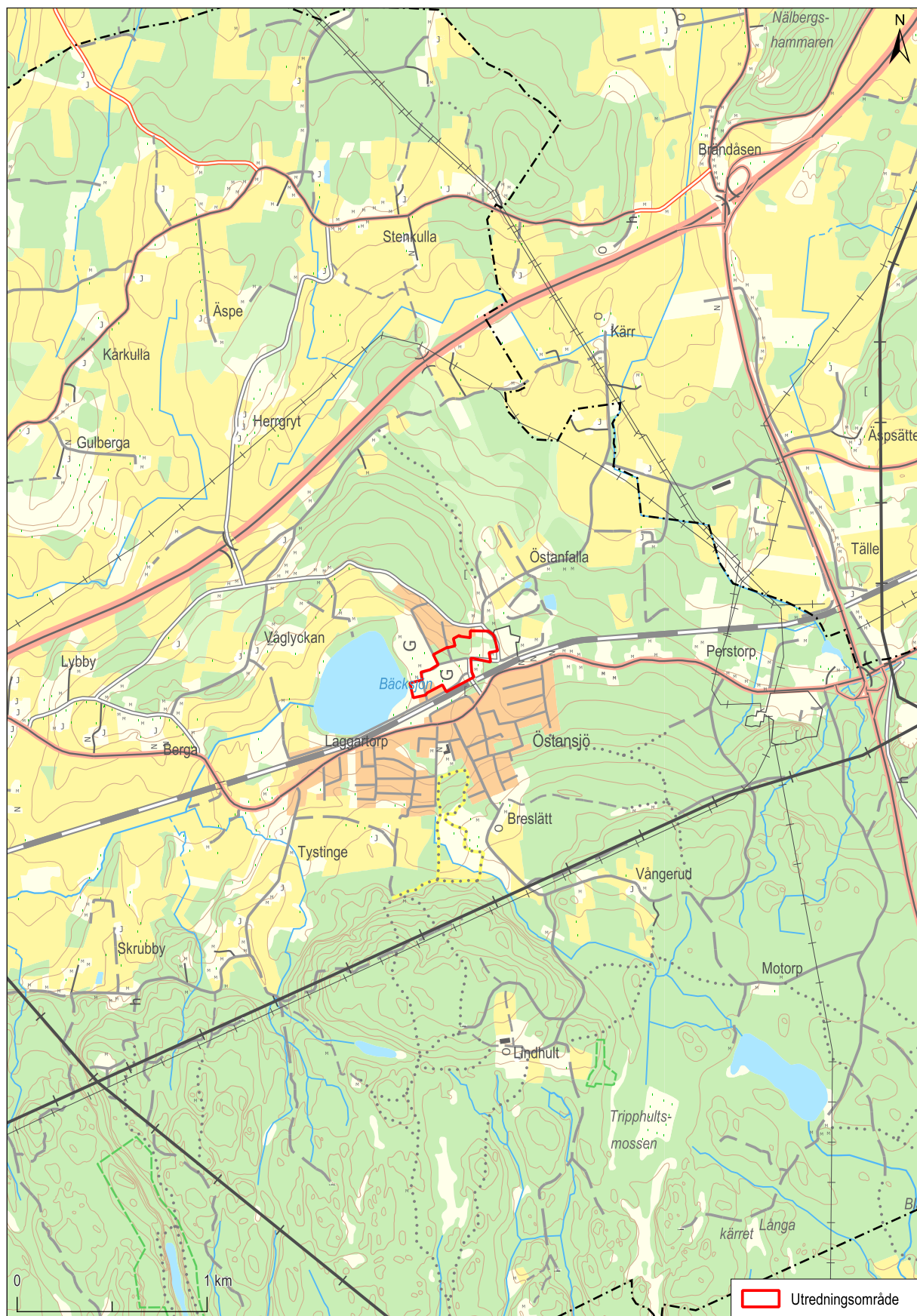
eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	8
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	9
BILAGOR.....	12
GENOMFÖRANDE	13
RESULTAT	14
Kart- och arkivstudie	14
Inventering	16
SLUTSATS.....	17
REFERENSER	18
Litteratur	18
Digitala källor	18
Kartor	18

Figur 1. Utredningsområdet mot bakgrund av Terrängkartan. Skala 1:30 000.

SAMMANFATTNING

På uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län genomförde Arkeologikonsult en arkeologisk utredning, etapp 1, under sommaren 2024. Utredningen ägde rum i anslutning till villasamhället Östansjö, som ligger strax väster om Hallsberg, och omfattade ett område på cirka 7 hektar inom fastigheterna Östansjö 1:56 och Östansjö 1:48, belägna i Hallsbergs kommun, Örebro län (figur 1).

Området som undersöktes bestod av mark med varierande karaktär. Det omfattade bland annat: en fotbollsplan, flera villafastigheter, en badplats, partier med bevarad skogs- och hagmark

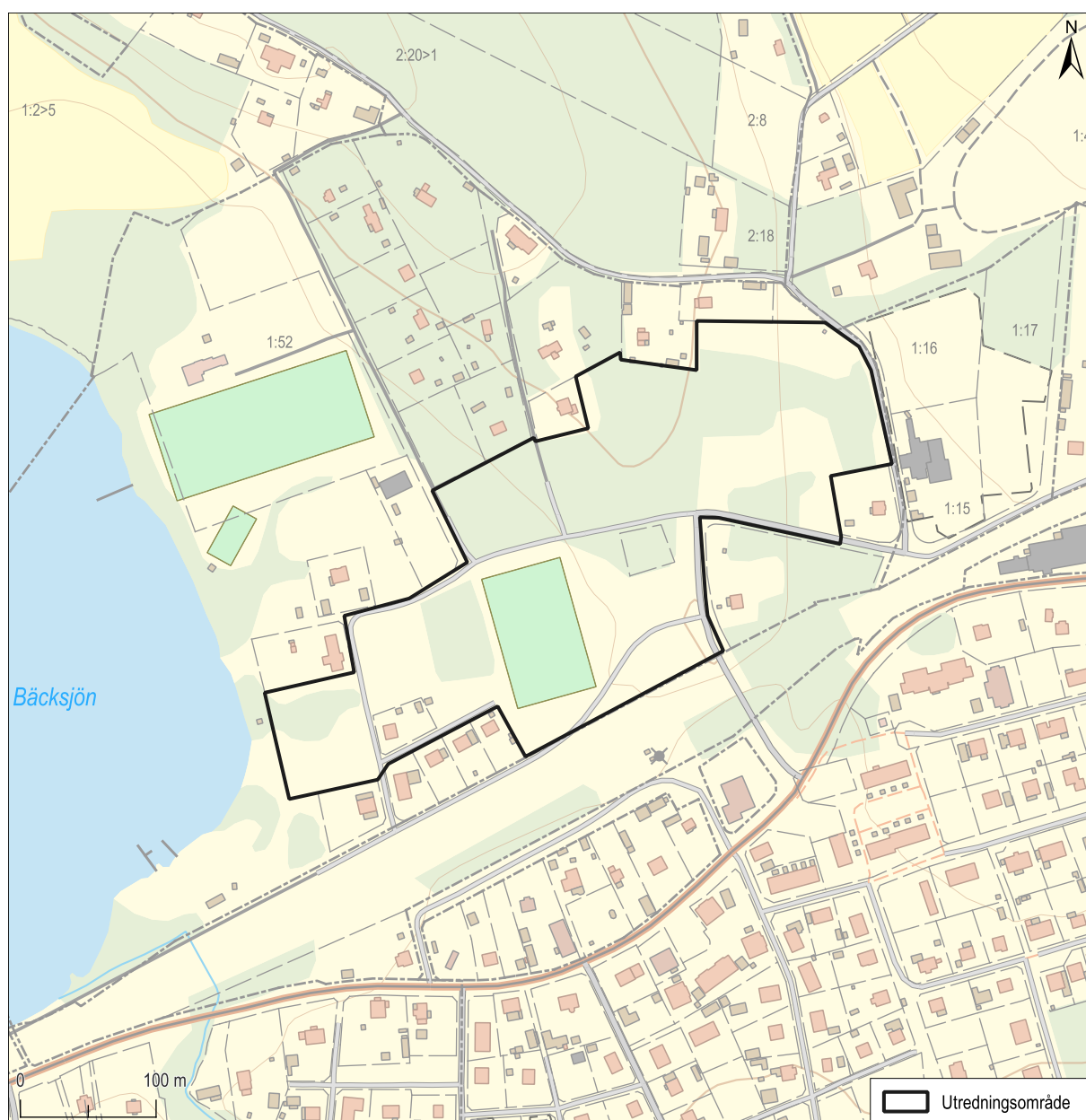
En del av den yta som idag utgörs av skogsmark användes tidigare som åkermark, senast på 1970-talet.

Vid utredningen påträffades inga synliga fornlämningar ovan mark. En yta i utredningsområdets västra del har i samråd med Länsstyrelsen bedömts som ett läge där förhistoriska lämningar kan förekomma. Här föreslås en arkeologisk utredning etapp 2 för att avgöra fornlämningsstatus. Utredningen resulterade i det här skedet inte i några förändringar i Kulturmiljöregistret.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län (dnr 431-6965-2023) utfört en arkeologisk utredning etapp 1 inom rubricerade fastigheter i Hallsbergs kommun, Viby socken, Örebro län (figur 2). Den arkeologiska utredningen föranleddes av att Samhällsbyggnadsförvaltningen i Kumla och Hallsbergs kommuner upprättar ett nytt detaljplaneområde inom den norra delen av villasamhället Östansjö. Arbetet utfördes under juli 2024.

Utredningens syfte var att klargöra i vilken utsträckning det fanns ej kända fornlämningar inom utredningsområdet. Utredningen ska bidra till att ge Hallsbergs kommun och Länsstyrelsen ett bättre planeringsunderlag inför den fortsatta planläggningen av området. Resultaten från utredningen ska bland annat kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder.

Figur 2. Utredningsområdet mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:5 000.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Undersökningsområdet är beläget i norra delen av samhället Östansjö och omfattar en yta på ca 7 hektar, dock utgörs en del av ytan av en fotbollsplan. Ytor med bevarad skogsmark finns insprängt mel-

lan villaområdena. En liten del av utredningsområdet består av betad hagmark. En stor del av den yta som nu utgörs av skog har tidigare brukats som åker (figur 3).

Figur 3. Översiktsbild över utredningsområdet. Till vänster i bild skimtar Östansjö Trädgård. Foto från sydväst.

Historiska flygfoton visar att en stor del av området så sent som 1975 utgjordes av åkermark, bland annat den yta där fotbollsplanen idag är belägen (figur 4 och 5).

Östansjö är beläget i södra kanten av Närkeslätten, precis nedanför den förkastningsbrant som avgränsar slätten i öst-västlig riktning. Samhället ligger i anslutning till den lilla sjön Bäcksjön (tidigare Östersjön), som ingår i Norrströms huvudavrinningsområde. Höjden över havet ligger mellan 92–100

meter vilket innebär att området bör ha varit strandnära under mesolitikum, redan för cirka 10 000 år sedan vilket innebär att lämningar från denna tid och framåt kan teoretiskt sett förekomma. Östansjö ligger i utkanten av det område som än idag är en del av Grimstens Häradsallmänning (Sarén Lundahl 2023). Idag upptar samhället ett område som inbegriper de historiska gårdarna Östansjö, Tystinge, Breslätt, Gatugårda och Laggartorp (Viby Hembygdsförening).

Figur 4. Utredningsområdet mot bakgrund av historiskt flygfoto från 1960. Skala 1:5000.

Figur 5. Översiktsbild över den fotbollsplan som ligger inom utredningsområdet. Foto från västsydväst.

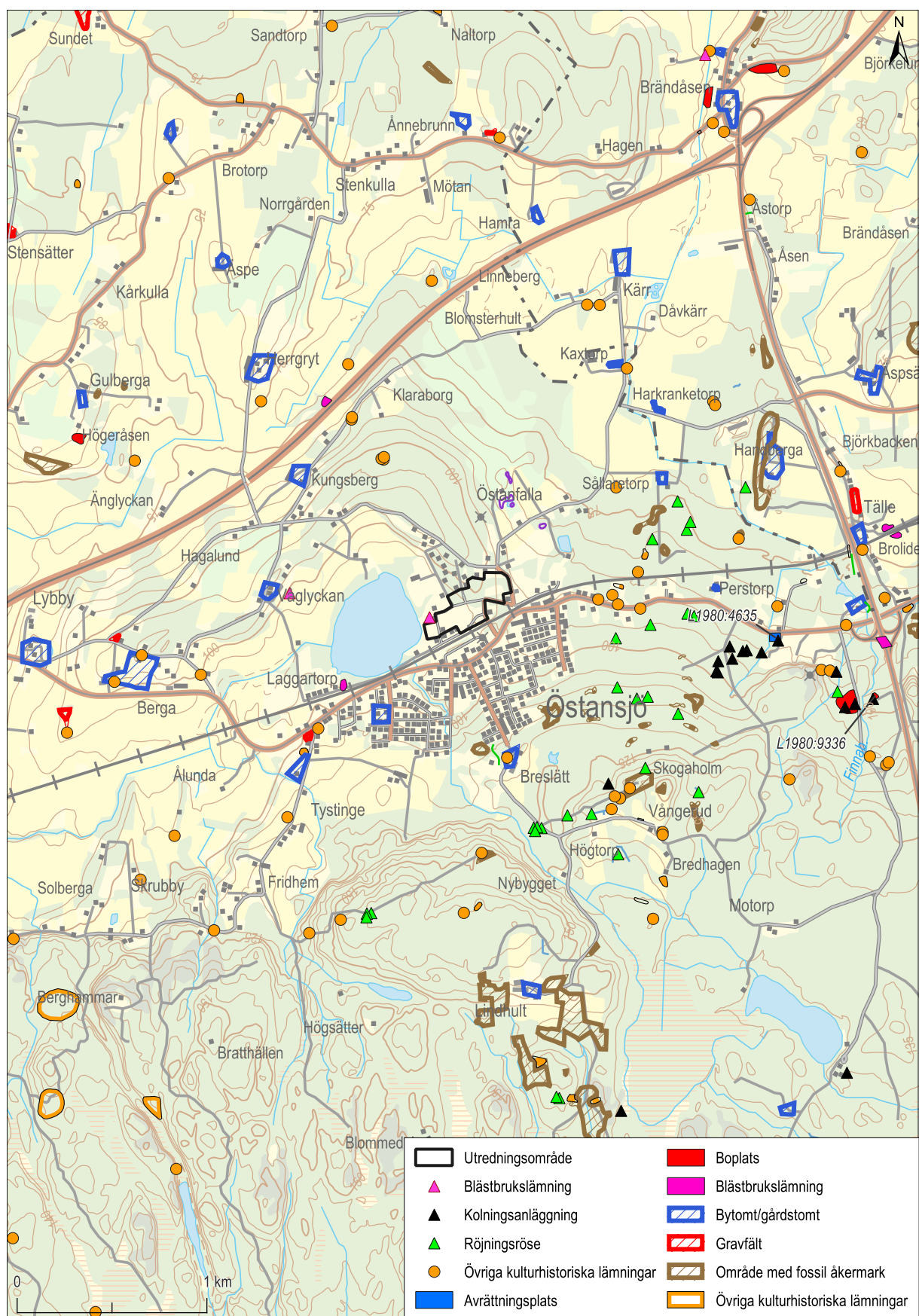
Fornlämningsbilden i området domineras av blästbrukslämningar, kolningsanläggningar och fossil åkermark med flera röjningsröseområden (Berger 2023). Flera gårds- och bytomter, lägenhetsbebyggelser samt ett fåtal förhistoriska boplatser och gravfält återfinns i närområdet samt flera skiffer och kalkstensbrott.

Flera arkeologiska insatser har utförts i området, bland annat i samband med den nya järnvägssträckning mellan Hallsbergs samhälle och orten Stenkumla i Askersunds kommun, men också inför anläggandet av Sydvästlänken, den kraftledningsgata som sträcker sig genom Örebros, Östergötlands, Jönköpings och Skånes län (Carlsson 2017:9). Under 2010–2011 utfördes flera utredningar etapp 1 längs med den planerade kraftledningsgatan och de objekt som registrerades utreddes sedan ytterligare. Bland annat undersöktes en boplatz från tidig-

neolitikum, L1980:9336 (Viby 275), belägen cirka 2 kilometer öster om det aktuella utredningsområdet (Carlsson 2017:17) (figur 6).

Inför planeringen av järnvägen undersöktes området med fossil åker i form av flera röjningsröseområden cirka 1,1 kilometer sydöst om det aktuella utredningsområdet (Berger 2023). En utredning har även utförts vid en registrerad avrättningsplats (L1980:4635), belägen 1,3 kilometer öster om det aktuella utredningsområdet. Vid den utredningen påträffades inget som kunde knytas till avrättningsplatsen, däremot framkom en kolningsgrop med en sannolik datering till järnålder (Sarén Lundahl 2021).

Före utredningen fanns inga kända lämningar registrerade i KMR inom utredningsområdet.

Figur 6. Fornlämningsskildern i området domineras av blästbrukslämningar, kolningsanläggningar och fossil åkermark med flera röjningsröseområden. Skala 1:30 000.

GENOMFÖRANDE

Initialt utfördes en kart- och arkivstudie över det aktuella området. Kartstudien omfattade framför allt historiskt kartmaterial med tillhörande uppteckningar, men även höjddata och jordartskartor analyserades för att kunna märka ut intressanta områden för den efterföljande inventeringen.

Arkivstudien omfattade en genomgång av relevant material i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Historiska museets föremålsdatabas (SHM), samt registrerade lämningar i kulturmiljöregistret (KMR) och en genomgång av för området aktuella gårds- och ortsnamn i ortsnamnsregistret (ISOF). Litteraturstudien innebar en genomgång av relevanta arkeologiska rapporter, framför allt från de undersökningar som utförts inför planeringen av en ny järnväg mellan Hallsberg och Stenkumla.

Även lokala kulturmiljöbeskrivningar samt hembygds litteratur har i vissa fall använts.

Fältinventeringen innebar en noggrann okulär besiktning av utredningsområdet. Vid inventeringen eftersöktes dels tidigare okända fornlämningar, dels områden där ej synliga lämningar kunde finnas dolda under mark. En jordsond medfördes i syfte att klarlägga markens karaktär och kunna identifiera ev. överväxta stenkonstruktioner. Påträffade anläggningar och objekt mättes in och dokumenterades i Mergin Maps och bearbetades sedan vidare i QGIS. För lodfotografering och översiktsskildring användes drönare. En del av den skogsmark som ingick i utredningsområdet var beväxt med mycket tät ungskog och mycket sly vilket försvårade inventeringen avsevärt i dessa delar.

RESULTAT

Kart- och arkivstudie

Första belägget för Östansjö är från 1566 och första gången Östansjö förekommer i det historiska kartmaterialet är på en geografisk karta över Viby socken från 1688. Det är också den äldsta kartan som visar området i och kring Östansjö (figur 7). Utredningsområdet låg helt inom Östansjö gårds ägor, dock finns inga belägg för bebyggelse inom utredningsområdet

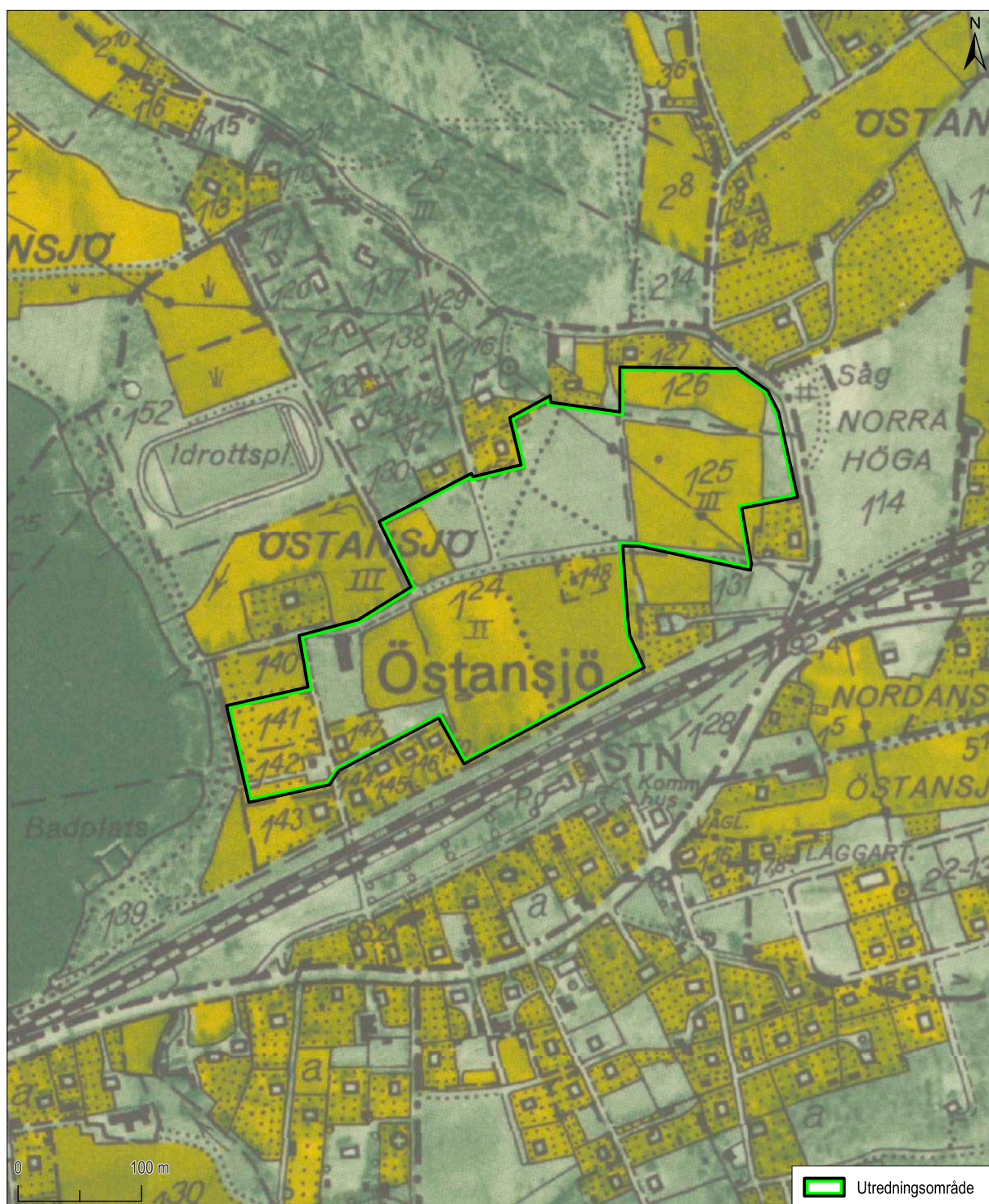
förrän järnvägens framdragning i början av 1860-talet (Viby hembygdsförening). Utifrån en karta över en geometrisk avmätning för Östansjö gård från 1695 ser utredningsområdet ut att främst ha nyttjats som åkermark (figur 8). På en karta från 1811 kan man läsa sig till att Östansjö gård ingår i Östra Skogslaget i Grimstens Härad, dock ligger den mark som kartan omfattar utanför det aktuella utredningsområdet.

Figur 7. Utredningsområdet markerat på en geografisk karta från 1688 över Viby socken. Skala 1:15 000.

På Ekonomiska kartan från 1957 finns tre byggnader markerade inom utredningsområdet (figur 9). Ingen av dessa byggnader finns dock kvar idag. Av

den byggnad som legat inom fastighet 148 fanns inga spår av huset kvar, däremot fanns fortfarande växtlighet på platsen som tyder på trädgårdsodling.

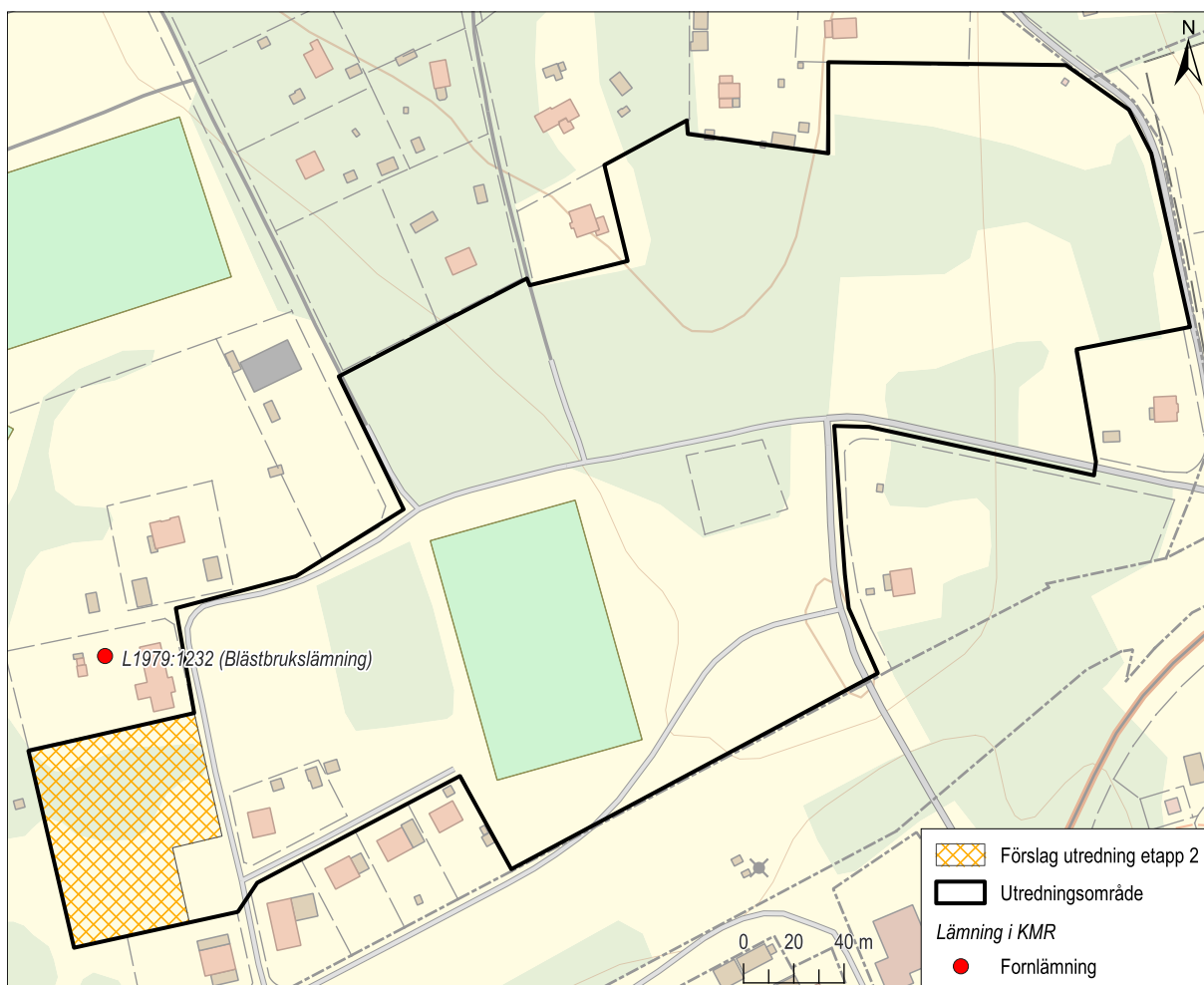

Figur 9. Utredningsområdet markerat på Ekonomiska kartan över Östansjö från 1957. Skala 1:5 000.

Inventering

Inventeringen resulterade inte i några nyupptäckta lämningar. En yta i utredningsområdets västra del (figur 10) bedöms som ett läge där förhistoriska bo-

platslämningar alternativt lämningar kopplade till blästbrukslämning L1979:1232 kan förekomma. I samrådan med Länsstyrelsen föreslås en arkeologisk utredning etapp 2 för denna yta.

Figur 10. Utredningsområdet med den yta som bör utredas vid en arkeologisk utredning etapp 2 markerad. Mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:3 000.

SLUTSATS

Inga förändringar i kulturmiljöregistret har skett i samband med utredningen. En arkeologisk utred-

ning etapp 2 föreslås för ovan nämnda yta för att säkerställa eventuell fornlämningsstatus.

REFERENSER

Litteratur

BERGER, Å. 2023. *Spår av svedjebruk i Östansjö? Arkeologisk förundersökning av L1979:3013 och L1979:3015, Viby socken, Hallsbergs kommun, Örebro län*. Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3494

CARLSSON, T. 2017. *Sydvästlänken mellan Älgevad och Odensvi. Stenålders-, järnålders- och medeltidslämningar. Arkeologisk förundersökning och undersökning Örebro län, Närke, Hallsbergs kommun, Viby socken, Grimstens Häradsallmänning S:2, Viby 275*. Rapport 2017:71

SARÉN LUNDAHL, J. 2021. *Sumpen – en avrättningsplats för Viby socken. Arkeologisk utredning av avrättningsplats L1980:4635 samt kolningsanläggning L2021:8147, inom fastigheten Grimstens Häradsallmänning S:2, Viby socken, Hallsbergs kommun, Örebro län*. Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3493.

SARÉN LUNDAHL, J. 2023. *Bland kol och slagg. En järnframställningsplats från mellersta järnåldern i centrala Närke. Arkeologisk förundersökning av blästplats L2021:6090 inom fastighet Grimstens Häradsallmänning S:2, Viby socken, Hallsbergs kommun, Örebro län*. Rapporter från Arkeologikonsult 2023:3491.

Digitala källor

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)
Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

VIBY HEMBYGDSFÖRENING
Sökord: Östansjö, Bäcksjön
Sökdatum: 2024-09-17
<https://www.hembygd.se/viby>

INSTITUTIONEN FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN
ORTNAMNSREGISTRET (ISOF)
Sökdatum: 2024-09-16
Sökord: Östansjö
<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names>

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv
VIBY SOCKEN, GEOGRAFISK KARTA I 688
Viby socken, Örebro län
Aktbeteckning: S8:8
Lantmätare: Gabriel Thoring

ÖSTANSJÖ NR 1, GEOMETRISK AVMÄTNING I 695
Viby socken, Örebro län
Aktbeteckning S6:128
Lantmätare: Gabriel Thoring

Rikets allmänna kartverks arkiv
ÖSTANSJÖ, EKONOMISKA KARTAN I 957
Rak-id: J133-9F9a57

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3736